

Monique Leyenaar, hoogleraar politicologie
en lid van de Kiesraad, over 'die boze koppen in de Kamer'

'Politiek is veel meer dan ruzie'

Hoewel ze haar hele werkende leven aan de politiek heeft besteed, moet ze er niet aan denken zelf politicus te zijn. 'Daar heb ik niet de geschikte eigenschappen voor.' **Prof. dr. Monique Leyenaar** (60), hoogleraar vergelijkende politicologie aan de Radboud Universiteit van Nijmegen en lid van de Kiesraad, over politieke participatie van burgers, vrouwelijke ministers, het referendum en het lange leven van het rode potlood.

Het zou goed zijn als het publiek eens wat minder ruzie en wat meer overeenstemming tussen politici te zien zou krijgen, aldus Leyenaar. 'Op de televisie en in de kranten, altijd gaat het om conflicten, om wie er wint of verliest. Kortom: politiek is ruzie, dat zien en horen we elke dag. Zelden gaat het over de compromissen, terwijl de Nederlandse politiek daar toch vooral uit bestaat. Laat die nou eens zien, dat zou het vertrouwen in de politiek misschien kunnen vergroten.'

Denkt u dat?

'We zien op het ogenblik dat het vertrouwen in de politiek gestaag afneemt en de opkomst bij verkiezingen omlaag gaat. Burgers worden

steeds ontevredener over wat er in Den Haag gebeurt. Ze voelen zich niet meer vertegenwoordigd, vooral de lager opgeleiden niet. Mijn collega Mark Bovens zegt dat wij te maken hebben met een diplomademocratie, vóór en dóór beter opgeleiden. Dat is niet goed. En daarbij dan ook nog die beelden van ruziënde Kamerleden op de buis, allemaal redenen om de politiek te wantrouwen.'

En dan krijg je dus ontevreden burgers, die hun toevlucht zoeken bij Geert Wilders. Die staat inmiddels op zo'n 38 virtuele Kamerzetels, de grootste partij van Nederland.

'Dat zijn maar peilingen, die zeggen mij niet zoveel. Want wat doet een mens, als hij boos is en een enquêteur aan de telefoon krijgt?

Monique
Leyenaar

(Den Haag, 1955) studeerde politicologie aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1989 aan de Rijksuniversiteit van Leiden op verschillen in politiek gedrag tussen mannelijke en vrouwelijke kiezers en mannelijke en vrouwelijke parlementsleden. Na in Amsterdam en Leiden gewerkt te hebben, is zij nu hoogleraar vergelijkende politicologie aan de Radboud Universiteit van Nijmegen. Zij vervulde verschillende gasthooglerschappen in het buitenland, onder andere in Zweden, Nieuw Zeeland, Frankrijk, Indonesië en de VS. Ze houdt zich, in onderwijs en onderzoek, vooral bezig met politieke participatie van burgers, lokale politiek, verkiezingen en kiesstelselhervormingen en politieke machtsvorming van vrouwen. Daarnaast is zij lid van de Kiesraad en van de Raad voor het Openbaar Bestuur. Ze is al 34 jaar samen met Kees Niemöller, gepensioneerd hoofddocent politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Het paar heeft geen kinderen.

‘Burgerinitiatieven? Graag, maar dan wel over serieuze zaken’

Die zegt: “Ik ga op Wilders stemmen.” Maar dat moet nog maar blijken als hij echt in het stemhokje staat. Tegen die tijd heeft hij of zij in campagnes de plannen van de politieke partijen gehoord en zou die stem toch anders kunnen uitvallen. Maar het is waar, er is veel ontevredenheid in het land en hoe krijgen we daar weer grip op?’

Zegt u het eens, u bent de deskundige.

‘In ieder geval door de mensen meer bij de politiek te betrekken, te beginnen in hun eigen woonplaats. Dat kan door zogenaamde burgerjury’s. En verder moet er weer meer gedaan worden aan politieke vorming, het liefst via het onderwijs. Maar ja, die arme onderwijzers moeten natuurlijk al heel erg veel. Mensen moeten weer te horen krijgen hoe de politiek werkt. Dat er in ons land altijd verschillende partijen in een kabinet zitten, soms met vergelijkbare ideeën, soms, zoals nu, met tegengestelde ideeën. Dat leidt dus altijd tot compromissen. Of tot een kabinetscrisis, maar die willen we natuurlijk niet steeds hebben. Die compromissen zouden de media eens wat meer moeten laten zien. Niet altijd die boze koppen in de Kamer, die elkaar naar het leven lijken te staan, maar ook de uiteindelijk bereikte oplossing. Politiek is veel meer dan ruzie.’

‘Wat ik trouwens onwenselijk vind is dat de niet direct gekozen Eerste Kamer nu het beleid bepaalt. Ook het feit, dat kleine partijtjes daar soms wel erg veel invloed krijgen omdat er een meerderheid voor een bepaalde wet gehaald moet worden, vind ik niet juist. Zoals onlangs even dreigde bij de nieuwe belastingwet, waarvoor in de Eerste Kamer niet genoeg ja-stemmers waren. Toen kregen partijen als de SGP en de Christen Unie opeens een beslissende stem, maar die willen daar van alles voor terug krijgen. Geen goeie zaak, want zo bepalen kleine partijtjes dan uiteindelijk wat er gebeurt.’

Burgerjury’s, wat zijn dat precies?

‘Groepjes mensen, die met elkaar praten over concrete politieke plannen in hun woonplaats. Zo’n groep wordt gevormd uit mensen, die door de gemeente willekeurig zijn geselecteerd. Bij

de samenstelling wordt gekeken naar een goede verdeling van man/vrouw, jong/oud, allochtoon/ autochtoon, hoger/lager opgeleid. Je probeert een aardige spreiding te bereiken. Dat is al gebeurd in Amsterdam, Groningen en de Oude IJsselstreek. Via deze weg betrek je mensen, die je anders nooit hoort, bij de politieke besluitvorming. Daarnaast heb je ook nog de G1000, een initiatief van de Belgische schrijver David van Reybrouck, waarbij zo’n duizend mensen een dag lang brainstormen over de politieke agenda. Ook dat gebeurt in Nederland: in Amersfoort, Uden, Amsterdam, Groningen en binnenkort in Nijmegen.’

Wat vindt u van andere burgerinitiatieven, zoals het referendum dat in april wordt gehouden over het handelsverdrag met Oekraïne?

‘Voor mij als hoogleraar politieke participatie is dat een heel interessant fenomeen, maar eigenlijk vind ik een burgerjury een veel beter instrument om de burgers bij de politiek te betrekken, vooral op lokaal niveau. De uitkomst van een referendum is trouwens, net zo min als de aanbeveling van een burgerjury, bindend. Het vervelende van een referendum is dat je alleen maar ‘ja’ of ‘nee’ kunt stemmen. Er is geen enkele ruimte voor nuance, terwijl de meeste politieke kwesties veel te complex zijn voor een eenvoudig ‘ja’ of ‘nee’. Soms kan dat wel. Als je indertijd bijvoorbeeld had willen meten of mensen vóór of tegen legalisering van abortus waren. Maar dat is gelukkig al lang goed geregeld.’

Een ander actueel burgerinitiatief is dat van cabaretier/schrijver Arjen Lubach, die farao der Nederlanden wil worden. Pas heeft hij een verzoek ingediend, ondertekend door maar liefst 65.000 mensen, om dit idee in de Tweede Kamer te mogen toelichten. Het zal waarschijnlijk vooral over de (on)wenselijkheid van de monarchie gaan en niet direct over het faraoschap, denk ik.

‘O, dat was me nog even ontgaan. Hoe meer burgerinitiatieven, hoe beter, maar dan wel over serieuze zaken. Dit klinkt nogal ludiek, toch? Het mag alleen over een onderwerp gaan dat de afgelopen twee jaar niet in de Kamer is behandeld, dus wat dat betreft

zit hij goed. Maar nogmaals, ik vind dat zulke initiatieven een serieuze inhoud moeten hebben. Het is nu aan de Kamer om zijn verzoek al dan niet ontvankelijk te verklaren. Ik ben heel benieuwd. Wij, als Kiesraad, hebben hier trouwens niets mee te maken.'

Waar gaat u wél over?

'Over alle kiesrecht kwesties. Wij geven gevraagd en ongevraagd advies aan de regering en het parlement. Zo is ons onlangs advies gevraagd over een initiatiefwet van een Kamerlid over het afschaffen van kieskringen. Verder is de Kiesraad centraal stembureau bij de Kamer- en de Europese verkiezingen en gaan we over de landelijke registratie van partijen. We vergaderen meestal eenmaal per maand, in verkiezingstijd wat vaker. Waarschijnlijk moeten we vanwege het referendum in april een keertje extra vergaderen.'

Bemoeit u zich ook met het al dan niet gebruiken van het rode potlood in het stemhokje?

'Jazeker. Ik kan u nu al zeggen, dat we in 2017 absoluut nog het rode potlood zullen gebruiken. Er wordt inmiddels wel druk gestudeerd op een nieuw stembiljet dat gescand kan worden, maar dat is in 2017 nog niet klaar voor gebruik. Het afschaffen van

'Er zouden burgerjury's moeten komen, interessanter dan af en toe een referendum'

de stemcomputers vind ik trouwens een rare zaak. Dat was helemaal niet nodig geweest, die dingen hadden gewoon verbeterd moeten worden. Typisch een geval van 'het wantrouwen regeert'. Er was nog nergens gefraudeerd met die computers, maar omdat het misschien ooit mogelijk zou kunnen zijn, werden ze rigoreus afgeschaft. We willen alles tot op de laatste centimeter dichttimmeren. Een akelig gebrek aan vertrouwen in de mens.'

Jeuken uw handen nooit om zelf de politiek in te gaan?

'Nou, nee. Ik ben wel eens gepolst voor het Kamerlidmaatschap, maar dat is alles. Ik heb daar trouwens 'nee' tegen gezegd. Ik onderzoek de

Cisca Dresselhuys

Cisca Dresselhuys is freelance journalist voor onder andere *Trouw*, *Zin*, *Nouveau* en *Fab Magazine*. Ze verwierf vooral bekendheid als hoofdredactrice van het feministische maandblad *Opzij* (1981-2008). Voor PM Publiek Denken gaat ze op zoek naar de mens achter topambtenaren of bestuurders en de wijze waarop zij zelf de mens achter het beleid in het oog hebben.

politiek met veel plezier, ik schrijf erover, geef er les over, maar er zelf actief aan deelnemen? Nee, daarvoor mis ik de juiste eigenschappen. Je moet heel geduldig en vasthoudend zijn, een enorme ambitie hebben en genieten van macht: allemaal dingen die ik niet heb.'

U bent met een interessant boek bezig, over alle vrouwelijke ministers van Nederland.

'Ja, daar ga ik deze maanden de laatste hand aan leggen. Zes hoofdstukken zijn al af, nog twee te gaan, waaronder een conclusie, het meest lastige onderdeel. Mijn deadline is 1 februari, die ga ik halen als ik de kersttijd en januari flink doorwerk. Dat doe ik in ons huis in Alphen aan de Maas, waar ik de ruimte heb om de dossiers te kunnen uitspreiden van alle 33 vrouwelijke ministers die Nederland heeft gehad. Bovendien heb ik in Alphen minder afleiding: geen bioscoop, geen theater en weinig winkels. Mijn man, gepensioneerd politoloog, kan makkelijk mee verhuizen van ons Amsterdamse appartement naar Alphen, want hij kan overal werken. Ik werk zo'n drie à vier dagen per week aan de universiteit van Nijmegen. Over het algemeen wonen we 's winters in Amsterdam en zomers in Alphen, maar dit jaar dus niet, vanwege het boek.'

'Wat die vrouwelijke ministers betreft, vijf heb ik niet kunnen interviewen; drie omdat ze overleden waren toen ik aan mijn boek begon (Ien Dales, Irene Vorrink en Dieuwke de Graaff-Nauta). Twee nog levende ex-ministers willen niet meewerken. Nee, ik zeg nog niet wie dat zijn. Maar ze komen toch allemaal aan bod, want in die vijf gevallen gebruik ik publicaties van anderen. Zelfs onze eerste vrouwelijke minister Marga Klompé, die in 1986 is overleden, heb ik vlak voor haar dood geïnterviewd. Jaren later vond ik dat cassettebandje terug, waardoor ik het idee voor dit boek kreeg. Daarna ben ik als eerste de oudste dames gaan interviewen, Til Gardeniers en Els Borst.'

'Vrouwen hebben niet de toon van het politieke debat kunnen veranderen'

Valt er al iets te concluderen?

'Jawel, namelijk dat de verhalen van de eerste en de meest recente ministers niet echt van elkaar verschillen. Marga Klompé kreeg dan wel een boeket bloemen bij haar eerste vergadering in de Trèveszaal, wat niet meer gebeurt nu het verschijnsel 'vrouwelijke minister' heel normaal is. Allemaal zeggen ze dat er geen verschil bestaat tussen een mannelijke of een vrouwelijke minister, of het moet zijn dat vrouwen concreter en minder breed-sprakig zijn, meer *to the point*. Gediscrimineerd door hun mannelijke collega's voelden en voelen ze zich geen van allen. Opvallend is dat vrouwen die voor hun ministerschap al een politieke carrière hadden, bijvoorbeeld als Kamerlid, het gemakkelijker hadden en hebben dan vrouwen die van buiten de politiek komen.'

'Wie wel en wie geen goede minister is of is geweest, is moeilijk te beoordelen. Want waar kijk je naar? Hoeveel wetten iemand op haar naam heeft staan? Dan was Els Borst kampioen, want die heeft heel wat wetten door de Kamer gekregen, maar, eerlijk is eerlijk, zij had er de tijd en de ruimte voor in twee kabinetten-Kok. Dat was anders in het kabinet-Balkenende IV, dat voortijdig viel en ook wel leed onder de slechte relatie tussen Balkenende en Wouter Bos.'

Hebben vrouwen überhaupt iets veranderd in de politiek?

'Jazeker, ze hebben veel zaken op de agenda gezet, die daar anders vast niet waren beland, zoals kinderopvang, huiselijk geweld, abortus en de combinatie werk en gezin. Eigenlijk hebben ze de emancipatie van vrouwen als geheel op de agenda weten te krijgen. Wat ze niet hebben veranderd is de toon van het politieke debat. Die is er niet beschaafder of zachter op geworden door hun komst. In dat opzicht hebben vrouwen zich aangepast aan het politieke spel, zoals dat door mannen is bedacht.' ■